

Bc. Vendula Burgrová: *Svatá Hora u Příbrami v meziválečném období. „Mariánský hrad“ brání katolickou víru v Čechách? Rozbor svatohorského časopisu z let 1922-1932.* FHS UK, Praha 2015, 124 s.

Autorka si stanovila za cíl prostřednictvím obsahového rozboru jedenácti ročníků časopisu spojeného se svatohorským poutním místem „podchytit prostředky, které „katoličtí představitelé používaly [!] při upevňování a rozšiřování katolické víry v rámci Čech“ (s. 4). Uvedený cíl lze považovat za relevantní, vůči práci však lze mít řadu námitek.

Diplomantka sice dost obsáhle popisuje použité prameny (s. 8-9 a znovu na s. 57n.; nereflexuje ovšem ideová východiska použité sekundární literatury), zcela však rezignuje na hlubší reflexi badatelské metody. Z toho, že práce byla předložena na katedře Obecné antropologie, by snad šlo předpokládat, že těžiště bude ležet v historické antropologii (což ovšem nikde není explicitně řečeno), pak je však třeba se ptát, lze-li ji ztotožnit s pouhým rozбором dobové konfesní publicistiky? I pokud bychom to přijali, absence metodologického ukotvení každopádně vyvolává otázky stran zaměření, kvality, rozsahu i úplnosti provedených analýz; k tomu se vrátím níže.

Vlastní práce je rozdělena na tři části. V první z nich autorka na základě sekundární literatury popisuje vztah státu, resp. společnosti k římskokatolické církvi (s. 10-36), přičemž se značně nešťastně pokouší reflektovat situaci již od 17. století. Na daném stánkovém rozsahu jde o cíl, jehož smysluplné dosažení je téměř nemožné, výsledkem pak je logicky nedostatečně strukturovaná změň informací různé hodnoty, obsahující doslova desítky nepřesností, omylů nebo i zjevně nepravdivých tvrzení. Uvedu jen vybrané příklady:

- Rudolfův Majestát nezaručoval „rovnoprávnost nekatolických vyznání“ (s. 10), týkal se jen těch evangelíků, kteří se vešli do formulace České konfese;
- Matyáš Habsburský rozhodně nebyl tím nejdůležitějším, kdo „se snažil znovu upevnit pozici katolické církve v monarchii“ a náboženské důvody nepochybně nebyly jediným spouštěcím faktorem povstání českých stavů (obojí s. 10);
- Obnovené zřízení zemské z roku 1627 nebylo „novou zemskou ústavou Čech a Moravy“ (s. 11), země byly samostatné a pro Moravu bylo obnovené zřízení vyhlášeno až následujícího roku;
- Zavedl-li Vestfálský mír zásadu cuius regio... (s. 11), jak je možné vysvětlit (omezené) trvání protestantismu ve Slezsku a v Uhrách? Kdyby poddaní po Bílé hoře „neměli na výběr“ (s. 11), těžko by velkou většinu emigrantů z Čech a Moravy tvořili právě poddaní;
- Tvrzení o návaznosti baroka na Tridentický koncil nepočítá s existencí protestantského baroka, „bída a ubohost pozemského bytí“ nebere do úvahy prožívání Boha skrze tento svět, „postupný akcent na mírnější formy rekatolizace“ zapomíná na éru Karla VI. (vše s. 11);
- Co se míní tím, že „osvícenští kněží byli ... státními úředníky pod platem“ (s. 14)? Platil je snad stát? V čem spočívaly jejich úřednické funkce?
- Toleranční patent rozhodně nebyl „jasným krokem ke zrovnoprávnění církví“ (s. 14), právě naopak měl zdůraznit nerovnoprávné postavení církví toliko tolerovaných;
- Jak koresponduje „nezájem“ většiny národních buditelů o náboženské otázky (s. 15) s obrovským podílem římskokatolických duchovních v počátcích obrození, který autorka sama uvádí na jiném místě, či s relativně vysokým podílem evangelíků (Šafařík, Palacký)? Naopak větší prosazení „pozitivní identifikace českého národa s husitstvím“ bych spatřoval později než v roce 1848 (s. 16);

- Obnova jezuitů se zpočátku Čech (záměrně) netýkala, „měšťanstvu a části šlechty“ v roce 1848 rozhodně nešlo o zrušení roboty, zrovnoprávnění židů bylo jen neúplné, oproti v textu nezmiňovanému, avšak významnějším formálnímu zrovnoprávnění evangelíků (ad s. 16; o posledním se zmiňuje alespoň poznámka na s. 17);
- Rakousko, resp. Rakousko-Uhersko nebylo po pádu neoabsolutismu „pár let“ konstituční monarchií, prosincová ústava nevedla ke „svobodnému vyznání víry“, sporné je i omezení státních zásahů do vnitrocírkevních záležitostí v tomto období (vše s. 17);
- Bismarckův Kulturkampf v habsburském soustátí neměl prakticky žádnou obdobu, „postátnění“ manželství v Předlitavsku neznamenalo ztrátu jeho svátostného charakteru u římských katolíků, ani možnost rozluky (s. 18), římský katolicismus až do konce monarchie rozhodně nebyl – ve vztahu ke státu – v nějakém „ghettu“ (s. 19);
- Byla encyklika Rerum novarum opravdu dílem „katolických konzervativců“ (s. 21)?
- Jak lze vysvětlit „poměrně masovou antikatolickou rétoriku a vzrůstající nedůvěru vůči církvi“ (s. 22) v situaci, kdy stále trvala 97% příslušnost k ní (s. 19)?
- Vliv T. G. Masaryka před vznikem Československa rozhodně nebyl „významný“ (s. 23).

Všechny tyto – a další – nepřesnosti a chyby jsou přitom zcela zbytečné, protože celá příslušná pasáž nemá v předložené práci vůbec žádnou funkci. Obecný historický, resp. historicko-náboženský kontext začne být relevantní teprve v souvislosti s obdobím, které je analyzováno prostřednictvím pramenů – i zde se však naneštěstí setkáváme s týmiž nebo analogickými nedostatky. Na vině je jistě nedostatečná (chybí např. M. C. Putna) nebo nevhodně zvolená literatura (např. R. Rémond), především ale autorčina neschopnost odstupu, výběru podstatných informací a logické strukturace výkladu. Věcně nesprávná tvrzení opět jen výběrově:

- Vliv Volné myšlenky nebyl nijak velký, alespoň nikoli přímý vliv; zásadní naproti tomu byl vliv hnutí Los-von-Rom, na konci 19. a na počátku 20. století především mezi českými Němci (obojí s. 26);
- Sjednocení českých evangelíků v roce 1918 rozhodně neproběhlo na „husitském základě“ (s. 28) – ostatně co by ten „husitský základ“ byl?
- Čeští Němci opravdu po roce 1918 masově neopouštěli římskokatolickou církev (s. 28), ale jen proto, že nespokojenci z jejich řad ji namnoze opustili už dřív;
- Nejasné je tvrzení, jak se Československá církev „snažila oživit principy husitského bohosloví“ (s. 30) a v čem vlastně spočívaly, odštěpení jejího pravoslavného křídla určitě nevedlo k tomu, že se „zbavila svého protestantského zakotvení“ (s. 30-31; protestantské zakotvení ostatně ještě dlouho vůbec neměla);
- Opravdu si autorka myslí, že sv. Klement Maria Hofbauer a sv. Jan Nepomuk Neumann posilovali „české katolické vlastenectví“ (s. 31)?
- Chybí vysvětlení, proč se bez ČSL neobešla žádná (politická) koalice (s. 32);
- Řada „hlavních představitelů“ meziválečných českých politických stran není zvolena příliš smysluplně, tvrzení o výrazném vymezení českých politických stran proti katolíkům/klerikalismu neplatí přinejmenším o agrárnících, v rámci německých stran se ve dvacátých letech nezačal prosazovat „radikalismus vůči republice“ ale naopak tzv. aktivismus (s. 32);
- Hlavní otázky tzv. sporu o smysl českých dějin byly vyřešeny již před první světovou válkou a do meziválečných debat příliš nezasáhly (s. 33);
- Případná prvorepubliková odluka by zcela jistě nepostavila římskokatolickou církev „na pozici spolků“ (s. 33);

- V reakci na hospodářskou krizi se alespoň v Československu určitě „nezačaly dostávat k moci socialistické, komunistické a fašistické strany“ (s. 36), autorka si nadto neuvědomuje spřízněnost přinejmenším některých fašistických myšlenek s dobovým římskokatolickým učením.

Jestliže v některých případech mají tyto chyby marginální charakter, někdy je zjevná nedostatečná znalost kontextu na úkor následných analýz a interpretací (postavení ČSL, vztah mezi fašismem a římskokatolickou církví, CČS).

Podobné nedostatky jsou přítomné i ve druhé části práce, věnované představení svatohorského poutního místa a tamní mariánské úctě (s. 37-50). Nebudu je už rozepisovat ani výběrově, chci však upozornit na několik zásadnějších problémů:

- Autorka opakovaně, avšak bez vysvětlení obrací pořadí dvou prací F. X. Holase, z nichž čerpá (s. 9, 37);
- Mariánská úcta ve vrcholném středověku a později nebyla výrazem „rozvíjení víry ve svaté a jejich ostatky“ (s. 40), sloužila naopak jako korektiv přebujelého a leckdy církevně nenáležitého kultu světců;
- Autorka by si měla ujasnit, zda se osvícenské reformy povedly nebo ne. Nelze na jednu stranu tvrdit, že „nastalo období střízlivé zbožnosti“ atd. a současně zmiňovat „setrvačnost a oblíbenost“ barokních forem religiozity (s. 44-45), ty pak nelze automaticky ztotožňovat s novými formami poutí, bratrstev apod. v 19. století (s. 45) – příkladem budiž ostatně svatohorské arcibratrstvo, které formálně čítalo několik stovek tisíc věřících (s. 49, 64).

Teprve následující, třetí část práce – i podle slov autorky stěžejní – obsahuje vlastní pramenný výzkum a jeho dílčí analýzy a interpretace (s. 51-112). Diplomantka předpokládá, resp. testuje tezi, že „velké svatyně, v mém případě Svatá Hora, byly katolickými představiteli záměrně vybrány k podpoře katolicismu v meziválečném období“ (s. 51). Za tímto účelem provádí obsahový, alespoň ve výkladové rovině i kvantifikovaný rozbor svatohorského časopisu zaměřený na to, (1.) zda a jak jeho autoři reflektovali posuny ve vztazích mezi státem a římskokatolickou církví a (2.) zda a jak usilovali o rozšíření daného kultu. Obojí mi přijde relevantní a v práci poměrně dobře provedené, s autorčinými závěry stran posunů v základní ideové orientaci časopisu (s. 65, 113) lze patrně vyslovit souhlas. Ani zde se však výklad neubráníl drobnějším chybám (Cicero-Berwyn není „stát“ (s. 59), zákon o svátcích nebyl přijat roku „1825“ (s. 84), fašismus v roce 1931 nepatřil mezi církvi odsuzované ideologie (s. 88), žehnání nelze srovnávat s dotýkáním a nebylo církvi pouze „tolerováno“ (s. 105)) a především nebyl vždy doveden do dostatečné hloubky. Typickým příkladem je už vtipná historka o odčinění potratu za 60,- Kč (s. 73), především ale spor o charakter Církve československé, jejíž údajný „českobratrský a husitský základ“ svědčí o informační nerelevanci/záměrné dezinformaci ze strany dobových autorů (s. 75). V této souvislosti by mimochodem stála za rozvážení i zdánlivá marginálie, význam zmínky o „nových Lipanech“ v souvislosti s CČS z úst římskokatolického představitele (ibid.). Hlubší analýzu by si zasloužila také snaha svatohorské matice o zřízení pomníku padlým (s. 110), která je přeci zjevnou ukázkou pokusu o propojení národní a konfesní identity.

Jakkoli autorka dospívá k věcně relevantním závěrům, je potřeba uvést, že (1.) nejde o potvrzení její úvodní hypotézy, nebo alespoň nikoli v úplnosti; (2.) řada nezbytných analýz a interpretací zjevně chybí.

(Ad 1.) Konstatace, že „Svatá Hora se postupně stala důležitým místem pro katolicismus v Čechách a časopis Svatá Hora jeho poměrně významným představitelem“ (s. 115), je nepochybně oprávněná. Předchozí výklad umožňuje rovněž odpověď na otázky položené v úvodu práce (s. 7). Neříká to však vůbec nic o tom, zda se jednalo o vědomou, cílenou a vůči jiným preferovanou snahu církevních představitelů, ani kterých církevních představitelů konkrétně se to týkalo?

(Ad 2.) Diplomantka nepodnikla byt' jen pokus o prŭnik do vnitřního svĕta a ideovĕho zakotvenĕ autorŭ/vydavatelŭ časopisu. Spokojuje se s tĕm, že byli řĕmskými katolíky, jakoby řĕmskokatolická církve ve sledovanĕm období tvořila monolit. Tak tomu vřak v řádnĕm pŕĕpadĕ nebylo, proto postrádám pŕesnĕjší vymezenĕ ideovĕ orientace. Jaký byl vztah časopisu k radikálním katolíkŭm typu J. Durycha a k jejich argumentaci ve sledovaných otázkách? Jaký byl jejich vztah k fařismu? – znovu pŕipomĕnám, že fařismus v tomto období ve vztahu k církvi naprosto nelze srovnávat s nacismem, pŕĕpadnĕ se socialistickými a komunistickými ideologiemi.

Pŕedložená pŕáce je problematická i po formální stránce. V celĕ pŕáci jsou značné pravopisné nedostatky, pŕedevřím v interpunkci, uřívání velkých písmen a latinských termĕnŭ. Abstrakt jen částečně naplňuje smysl abstraktu, místy se liří jeho česká a anglická verze, nejasné je uřitĕ termĕnu „Republic of Czechoslovakia“ namĕsto standardního „Czechoslovak Republic“. V pŕĕpadĕ seznamu pouřitĕ literatury postrádám smysl rozdĕlení na monografie a články (řada z nich je pŕitom součástí již jednou citovaných kolektivních děl), resp. webové stránky (několik z nich je tvořeno odkazy na internetovou publikaci článkŭ pŕivodnĕ uveřejněných v rámci tiřtĕných médiĕ).

* * *

Na diplomní pŕáci Bc. Burgrovĕ *Svatá Hora u Pŕĕbrami v meziválečném období* je tŕeba ocenit provedenĕ obsahovĕho rozboru pomĕrnĕ rozsáhlĕho souboru publikovaných pramenŭ, jenž je doveden k relevantním závĕrŭm. Naopak kontextualizace fenomĕnu je nedostatečná, částečně i kvŕli pŕĕlišné ambiciŕznosti autorky, což v některých pŕĕpadech vede k nedostatečnosti analýz a interpretací. Jejich dalřím dŕivodem je ovřem také absence jakĕhokoli metodického ukotvenĕ pŕáce. Z tĕchto dŕivodŭ pŕáci sice **doporučuji k obhajobĕ**, nicmĕnĕ hodnotĕm jako **dobrou**.

V Praze dne 22. ledna 2015

Doc. PhDr. Zdenĕk R. Neřpor, PhD.